

su istraživače, ali i širu kulturnu javnost, dodatni motiv pristupanju proučavanja svih vidova njegova života i djela. Iako će privlačnost razrješenja zagonetke Polova podrijetla zasigurno trajno motivirati sadašnje i buduće generacije znanstvenika i zaljubljenika u "bajkovit svijet" toga svjetskoga putnika, za Marko Polo može biti i - kako slikovito izriče James A. Gilman - jedan od "zlatnih ključića" povezivanja i uključivanja u suvremene tijekove europske kulturne integracije.

Lovorka ČORALIĆ

CAMERA APOSTOLICA

(*Camera apostolica, sv. I: Obligationes et solutiones, Camerale primo /1299-1560/; Monumenta Vaticana Croatica 1, Croatica christiana - fontes 12 /priredili: Josip Barbarić, Josip Kolanović, Andrija Lukinović i Jasna Marković/; HAZU, Hrvatski državni arhiv, Kršćanska sadašnjost, Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima; Zagreb - Rim, 1996, 705 str.)*

Važnost uporabe građe iz stranih arhivskih ustanova neprijeporan je i nužan preduvjet za svako ozbiljnije istraživanje hrvatske prošlosti. Višestoljetna uključenost hrvatskih prostora u državne zajednice s drugim narodima uvjetovala je postojanje brojne i raznovrsne građe za hrvatsku povjesnicu koja je pohranjena izvan domovine, ponajprije u državnim arhivima u Italiji (Venecija, Rim, Trst), Austriji (Beč, Graz), Mađarskoj (Budimpešta) i Turskoj (Carigrad). U sklopu navedenih istaknuto mjesto pripada Vatikanskome arhivu, čija su vrela temelj proučavanja svekolikih vidova povezanosti i prožimanja hrvatskoga naroda sa Svetom Stolicom, ali i općih - poglavito crkvenih i političkih - prilika na hrvatskim prostorima tijekom minulih stoljeća. Građa iz Tajnoga Vatikanskog arhiva vezana za hrvatsku prošlost već je do sada bila objavljivana u sklopu raznih nizova arhivske građe (primjerice u *Diplomatičkome zborniku kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*). Iscrpnu bibliografiju o objavljenoj arhivskoj građi za hrvatsku povijest iz Tajnoga Vatikanskog arhiva priredio je msgr. J. Burić u rukopisnim bilješkama za Vodič istoga Arhiva. U novije vrijeme na zajedničkom projektu prikupljanja, obrade i objavljivanja građe iz hrvatske povijesti pohranjene u Tajnome Vatikanskom arhivu okupile su se istaknute hrvatske ustanove: HAZU, Hrvatski državni arhiv, Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu te izdavačka kuća "Kršćanska sadašnjost". Učinak suradnje jest pokretanje niza naslovljenog *Monumenta Vaticana Croatica* u sklopu kojega je kao prva knjiga objavljena građa iz fonda Apostolske komore (1299.-1560.). Gradivo su prepisali iz izvornika vlač. Andrija Lukinović i dr. Josip Kolanović, a kolacioniranje te izradba kazala rad je dr. Josipa Barbarića i mr. Jasne Marković. Uvodnu studiju te redakciju cijeloga teksta obavio je dr. Josip Barbarić.

Uvodna studija (9-53) pojašnjava povijesni razvoj, ustroj i zadaće Apostolske komore - najstarijega ureda Papinske kurije, Apostolska komora je

novčarsko upravno tijelo, kojemu je već od XI. st. bila povjerena briga za državne prihode, tj. materijalna dobra Rimske crkve. Redigirala je, registrirala i odašiljala papinska pisma po kršćanskome svijetu, a brojna i stoljećima narastajuća dokumentacija označavana je prema "sekcijama" na koje se dijelila Komora i njezini uredi. Riječ je o različitim prihodima i rashodima (*Introitus et Exitus*), obračunima ubiratelja (*Collectoriae*) koji su prikupljali novčana dugovanja Komori, kao i o raznim obveznicama i isplatama (*Obligaciones et solutiones*). Grada iz serije *Obligaciones et solutiones* arhivskoga fonda Apostolske komore obuhvaća najveći dio knjige (55.-529. str.) i zahvaća razdoblje od 1299. do 1554. godine. Sadrži podatke o obvezivanju i uplaćivanju pristojbi Apostolskoj komori od strane pojedinih hrvatskih (nad)biskupija i opatija. U knjigama su zapisana imena i nazivi (nad)biskupija i opatija s određenom im pristojbom, tj. novčanom svotom koja se morala uplatiti s naslova "zajedničke službe" odnosno "zajedničke pristojbe" (str. 15). Sadržani su, nadalje, podaci o primitku uplata, oslobađanju od uplata, produženju roka isplate, razdiobi pristojbi, pohodima pojedinih nadbiskupa i biskupa Apostolskoj Stolici, dodjeli (nad)biskupija, samostana i crkava i dr. Raščlamba navedene građe omogućuje istraživanje gospodarske vrijednosti pojedinih (nad)biskupija i opatija tijekom prošlih stoljeća. Izrijeком se spominju onodobne (nad)biskupije na hrvatskom prostoru, kao i one koje su djelovale izvan domovine i zahvaćale dio naših krajeva (Đurska, Kaločka, Vesprijska i dr.). U istom se kontekstu spominju i brojni naši samostani, poglavito benediktinske opatije duž istočnojadranske obale (primjerice: sv. Kuzma i Damjan u Rogovu, sv. Krševan u Zadru, sv. Stjepan kraj Splita, sv. Marija na Mljetu, sv. Juraj pred Perastom, sv. Marija u Puli, sv. Lucija u Baškoj i brojni drugi).

Sastavni dio arhivske serije *Obligaciones et solutiones* čuva se u arhivskom fondu *Camerale Primo* Državnog arhiva u Rimu u kojem je nakon 1870. pohranjen noviji dio arhiva Apostolske komore. *Camerale Primo* sadrži samo onaj dio spisa Apostolske komore koji se u trenutku kada je Rim postao glavnim gradom Italije zatekao "izvan zidina" te se zapravo radi o "fragmentu arhivske serije" (str. 45). Riječ je o spisima koji govore o gospodarskoj i financijskoj djelatnosti Apostolske komore, ali i o njezinim upravnim odnosno sudbenim ovlastima. Sudbena se djelatnost ponajprije ogleda u samostalnim serijama fonda *Camerale Primo* (*Autore di Camera, Tesoriere i Camerlengo*). Arhivsko gradivo koje se u ovoj knjizi (str. 531.-594.) objavljuje iz fonda *Camerale Primo* Državnoga arhiva u Rimu sadrži također podatke o obveznicama i namirama "zajedničkih pristojbi" koje pojedine (nad)biskupije i opatije uplaćuju Komori te je taj razlog potakao priređivače knjige da gradivo za hrvatsku povijest (razdoblje 1399.-1504.) iz te serije uvrste u prvi svezak. Podaci sadržani u *Camerale Primo* neophodan su izvor za proučavatelje srednjovjekovne crkvene povijesti na hrvatskom prostoru, poglavito kada je riječ o istraživanju djelovanja i gospodarskoga stanja naših (nad)biskupija i opatija u pojedinim vremenskim razdobljima.

Na kraju knjige nalaze se detaljno načinjena kazala osoba, mjesta, stvari i institucija spomenutih u spisima (str. 597-704).

Prvi svezak novopokrenutoga niza Monumenta Vaticana Croatica pripada onoj vrsti istraživačkoga građe koja se - poglavito kada je riječ o proučavateljima srednjovjekovne hrvatske povijesti - običava nazivati nužnom i

prije ko potrebnom. Ambiciozne zamisli priređivača prve knjige u svezi sa budućim evidentiranjem, priređivanjem i objavljivanjem nepoznatih vrela iz Tajnoga Vatikanskoga arhiva također daju naslutiti da će hrvatski povjesničari - barem kada je riječ o fondovima iz Tajnoga Vatikanskog arhiva - napokon imati prilike koristiti dio sustavno prikupljenih vrela iz zaokruženih arhivskih serija i fondova. Poticaj je to i za slična istraživanja i publiciranje arhivske građe vezane za hrvatsku povijest i iz drugih arhivskih ustanova izvan domovine.

Lovorka ČORALIĆ

ZADARSKI STATUT

(Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno uredbama donesenima do godine 1563., sada ponovno izdali, kritičkim aparatom opskrbili te kazalom osoba, mjesta i stvari obogatili i na hrvatski jezik preveli Josip Kolanović i Mate Križman, Zadar, 1997. Nakladnici: Ogranak Matice Hrvatske, Zadar i Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 764 str.)

1. *Zadarski statut*, prvi puta tiskan 1564. u Mlecima, bio je jedan od naših rijetkih statuta koji nije u novije vrijeme ponovno objavljen. Usto, on je jedan od rijetkih statuta koji nije bio preveden na hrvatski jezik. Zbog toga je Ogranak Matice Hrvatske u Zadru još 1990. god. pokrenuo inicijativu da se *Zadarski statut* ponovno objavi. Toga teškog posla prihvatili su se naši poznati znanstvenici J. Kolanović i M. Križman.

Dok kod pretežnog broja ostalih statuta obično stoji na raspolaganju veći broj rukopisa, kod Zadarskog statuta su priređivači mogli rabiti samo prvotisk (T) iz 1564. god., rukopis, pisan prije 1458. god. koji se čuva u Knjižnici Male braće u Dubrovniku (M) te po Inchiostru objavljeni faksimil dviju stranica nestaloga zadarskog rukopisa (Z). Pri rekonstrukciji teksta priređivači su ujednačili latinsku grafiju prema načelima kojih se držao T. Naime, već je T odbacio latinitet ranoga i kasnoga srednjeg vijeka, uveo pisanje diftonga *-ac, oe* i *ti* (umjesto *ci*). Nadalje, priređivači su pisanje zareza, velikih i malih slova uskladili s modernim načinom, a u kritičkom aparatu dali sve bitne razlike u odnosu na T i M.

Prijevod na hrvatski dan je paralelno s latinskim tekstom. To je svakako prihvatljivije od često primjenjivanog načina da se cjelokupni prijevod objavi prije ili nakon izvornog teksta. Priređivači upozoravaju da su se Hrvati u sedamdeset godina zajedničkog života u bivšoj državi sa štokavcima ostalih triju naroda "ubrzano otuđivali od svog predjugoslavenskog jezičnog standarda" (19) tako da je vlastita književna baština postajala "sve čudnija". U dilemi, treba li vratiti u upotrebu riječi jezičnog standarda prije 1918. god. priređivači su zauzeli ispravno stajalište da je "danas možda ipak važnije da se naviknemo razumijevati i prihvaćati vlastitu pisanu baštinu". Oni dodaju da su se "pri